

דף צז.

תוכן ענינים

- א. בענין חומר שלא לומר דבר בשם אומרו.
 ב. בענין בת אשתו ובת ארוסתו [בלי נשואין].
 ג. בענין איסור אנוסת ושומ"י של אביו.
 ד. בענין איסורי עריות בגרים ובעכו"ם.

אגורה באהלך עולמים וכו' כל ת"ת שאומרים

דבר שמועה מפיו בעוה"ז שפתותיו דובבות בקבר.. זובב שפתי ישנים.

א] ביאור ענין שפתותיו דובבות בקבר, וגודל מעלת אמירת דבר בשם אומרו.

- א. בתוס' (ד"ה אגורה) פי' דכשנשמתו בישיבה של מעלה שפתותיו נעות בקבר כאילו מדברות, נמצא שבב"א דר בב' עולמים.
 ב. במהרש"א הביא דמקשין איך אמרינן דע"י אמירת שמועה מפיו שפתותיו דובבות בקבר דהא אנו רואין שהגוף נרקב.
 ג. ותי' העל"נ דמבואר בזוהר (פ' ויחי) שנפשו של אדם נשארת בקבר כדמות האדם בחייו ונקשרת עם רוחו בגן עדן התחתון ועם נשמתו בגן עדן העליון, ולכן הולכים על הקברים להתפלל על כל צרה שלא תבא. ולכן שפיר שייך שפתותיו דובבות אף שכבר נרקב הגוף. [ובברכ"א הוסיף לחדש דמאחר במצות ת"ת יש דין להוציא בפה, לכן יש להמת קיום מצוה ע"ש].
 ד. חומר אמירת דבר בשם אומרו: בברכת אברהם האריך בסוגיין במעלת אומר דבר בשם אומרו ובגנות מי שאינו אומר בשם חבירו, וכתב דאותן שאומרים חידושי תורה של אחרים בשם עצמם הרי א' מונעים טוב מבעליהן דע"י אין שפתותיו דובבות בקבר, ב' תנן באבות דיש מ"ח קניני תורה אחד מהן 'האומר דבר בשם אומרו', ונמצא דכשואמר בשם עצמו חסר הקנין תורה, ג' עוד אמרו שם דזה מביא גאולה לעולם, ונמצא דהך איש אינו מביא גאולה לעולם.
 ה. ד' אולם מלבד כל זה כתב 'דנראה פשוט' דהרי הם עוברים על איסור דאורייתא של גניבת דעת, שהרי הם מתכבדים בדבר שלא מגיע להם כבוד, וע"י הם בכלל מה שאמרו (חולין דף צד.) דאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עכו"ם, ופרש"י שסבור שהוא אוהבו ומחזיק לו טובה חנם. וברמב"ם כתב דאפילו מלה אחת של פתוי ושל גניבת דעת אסור אלא ישפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות'. ומשמע דכל זה שייך למידת השקר.
 ו. וברבינו יונה (שערי תשובה ש"ג, קפ"ד) כתב וז"ל חלק השביעי של כת השקרנים הוא מי שמתעה את חבירו לאמר כי עשה עמו טובה או דיבר טוב עליו ולא עשה, אמרו חז"ל אסור לגנות דעת הבריות ואפילו דעת נכרי, והנה החטא הזה חמור אצל חכמי ישראל יותר מגזל נכרי יען וביען כי שפת שקר אשמה רבה ונתחייבו על גדרי האמת כי הוא מיסודי הנפש.
 ז. ובאות (קפ"ה) המשיך רבינו יונה על כת השמיני וז"ל מי שמשתבח במעלות שאינן נמצאות בו, אמר שלמה ע"ה לא נאווה לנבל שפת יתר אף כי לנדיב שפת שקר, פי' אין לנבל להתגאות ולהתנשא במעלות אבותיו וכו' וארז"ל כי מי שמכבדים אותו במדרגות הכבוד הראויות לתת למי שהוא יודע שתי מסכתות והוא אינו יודע זולתי אחת, עליו שיאמר להם אחת לבדנה אני יודוע, כל שכן כי אסור לכזב ולהתפאר לאמר שמענו כאלו רבות, עכ"ל.
 ח. ונמצא דכל מי שמתכבד בחידושי תורה שאינם שלו כאילו הם שלו, הרי זה גם שקר וגם גניבת דעת, ואם אין לו כבוד ממנו אז הוי רק שקר ולא גניבת דעת, ועוד האריך טובא בברכ"א ע"ש.
 ט. בברכת אברהם (בסוף) כתב סיכום דבריו וז"ל האומר חידושי תורה של אחרים בשם עצמו עובר: א. משום גניבת דעת. ב. משום שקר, שהרגיל בזה הוא בכלל הכתות שאינן מקבלות פני שכניה (סוטה דף מב.). ג. מונע זכות חבירו להיות שפתותיו דובבות בקבר. ד. מבטל קנין מקניני התורה. ה. מונע מה שיכול להביא גאולה עכ"ל.

פרק נושאים על האנוסה

רבא אמר אנס אשה מותר לישא בתה מהכא כתיב ערות בת בנך וכו'.

ב] בענין מתי נאסר בת אשתו בנשואין או גם באירוסין.

- א. אמרינן דעריות 'שאר' כתיב בהו ולכן צריך דוקא קיחה. ובתוס' הק' דבבת אשתו כתיב 'ערות אשה ובתה לא תגלה' דמשמע דצריך ביאת אשתו, ונימא דצריך נשואין עם ביאה, ותי' דסברא היא דכתיב שאר וע"י 'נישואין' בא שאירות.
 ב. בשער המלך (חופת חתנים סעיף ה') דייק מתוס' דחיוב בת אשתו הוא דוקא מן הנשואין, והביא מהרמב"ם שכתב דכיון דקידש אדם אשה נאסר בו' קרובותיה והיינו בתה וכו'. וחזינן דבקידושין לחוד נאסרה, ונמצא דפליגי תוס' והרמב"ם.
 ג. והאחרונים תמהו מאד ע"י ממתני' מפורשת בקידושין (דף נ:.) דהמקדש אשה ובתה כאחת אינו חל משום דכל שאינו בזה אחר זה וכו' ואי נימא דאינה ערוה עד נשואין מ"ט קידושין לא תפסי. ועוד הקשו משאר דוכתי.

- ד. לכן בפתחי תשובה (סי' ט"ו) ומעשה חושב (שעה"מ שם) חלקו וכתבו דגם התוס' מסכים דנאסר מיד בקידושין.
- ה. ולדעת השער המלך צ"ל או כהערוך לנר (דף ג. שם) דהוי מחלוקת הבריות דבמסכת דרך ארץ מפורש כהרמב"ם דנאסרת ע"י קידושין, ומברייטא דסוגיין דקתני 'נשא אשה אסור בבתה' משמע דצריך נשואין, ובזה מיושב הקושיות.
- ו. ועוד יתכן דאע"ג דצריך נשואין מ"מ גם ע"י אירוסין אין קידושין תופסין בבתה, דהוי ערוה בחפצא, והא דצריך נשואין הוא רק לחיוב שריפה כיון דכתיב שאירות בקרא, [וכעין מושיג דחמותו לאחר מיתת אשתו שדעת רש"י דליכא חיוב מיתה, ומ"מ יש שחידשו דאין קידושין תופסין, וה"ה כאן] עיין קה"י (סי' ב) בדרך זה. והא"ו"ש ת"י דתוס' רק דנו שריפה ע"ש טעמו.
- ג] בענין פלוגתת ר' יהודה ורבנן בכוונת לא יגלה כנף אביו, דלר"י קאי על אנוסת אביו, ולרבנן בשומ"י של אביו.

- א. דעת ר' יהודה דהתורה אסרה אנוסת אביו מדכתיב לא יגלה כנף אביו כנף שראה אביו לא יגלה [והוי חייבי לאוין].
- ב. בספר מאמר יבמין העיר דיש לחקור ביסוד האיסור דלא יגלה כנף אביו, אם האיסור הוא מחמת קורבת האב, דהתורה חידשה שנבעלה לאביו הוי כעין אשת אביו שאסורה לו מדין שאר, או דיש איסור חדש לגלות כנף שראה אביו.
- ג. והביא נ"מ נפלאה, אם אביו אנס אשה שהיא ערוה עליו, דא"א שיהא איזה שאירות לאביו האם נאסרת משום כנף אביו, וכגון שאביו אנס כלתו האם נאסרה בנו באשתו משום אנוסת אביו.
- ד. והביא דנחלקו בזה האחרונים, דבחי' ר' מאיר שמחה (דף סא.) ובאבנ"ז (אה"ע סי' רכ"א אות מ"ט) נקטו דבא על כלתו נאסרת לבעלה מדין אנוסת אביו. והמהרי"ל דיסקין (תורת האהל יבמות ט.) כתב דאינה נאסרת כיון דאינה ראויה לאביו.
- ה. דעת רבנן: דאתי לשומרת יבם של אביו, ואע"ג דכבר חייב משום דודתו ויבמה לשוק לעבור עליו בשלשה לאוין.
- ו. והקשו האחרונים נימא דאין איסור לא יגלה חל על דודתו דאסור מתחילה. ובשלמא יבמה לשוק הוי איסור מוסיף על כל העולם, אבל לא יגלה כנף אביו דנאסר רק להבן הרי בלא"ה היתה אסורה משום דודתו. בעל"ז צידד דאה"י ונ"מ לקוברו בין רשעים גמורים. אולם בישרש יעקב העיר דרק אמרינן לעבור בשני לאוין למלקות, ולכן ת"י דהוי גזיה"כ.

דף צז: מן האב ולא מן האם כו"ע לא פליגי דשרי וכו'.

ד] בענין טעם היתר לגרים לישא אשת אח מן האב ובמאי פליגי אי הותר מן האב ומן האם.

- א. מבואר דשני אחים גרים מותרין באשת אחיהם מה"ת, ובאש"א מן האב מותרין גם מדרבנן, ורק באש"א מן האב והאם נחלקו ר' ששת וראב"י אי חוששין דאתי לאחלופי בישראל. וצ"ב מ"ט ליכא בהו איסור ערוה, בשלמא מה"ת הרי אמרינן דגר שנתגייר כקטן שנולד, אבל הרי גזרו עריות בגרים משום שמא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקלה.
- ב. ועיין בריטב"א שביאר הענין היטב 'דזה הכלל יהיה בידך' דאיסור קורבה בגרים יכול להיות בשלש דרכים, אחד מה"ת ושנים מדרבנן, א. בלידתן בקדושה יש להו שאר האם מה"ת [דהא נולדו מאם ישראלית], ובהורתן ולידתן בקדושה יש להם שאר האב ושאר האם מה"ת. ב. בשאר גרים גמורים [דהורתן ולידתן שלא בקדושה] אז אינן אסורין מה"ת כלל, ורק יש לאסור שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה. ג. ועוד דלמא אתי לאחלופי ולהתיר בישראל בכה"ג.
- ג. ובהא דאסרו משום שמא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, היינו באותן עריות שהיו אסורין כשהיו גוים אסרו חז"ל כשנתגיירו שלא יהא זלזול בקדושת ישראל כאילו הוא יותר קל בקדושתו דמתירים בנשים שהיו אסורין בו [ועומק דבר זה דכל עריות הם משום קדושה וכמשי"כ הרמב"ם (הקדמה) דקרא ספרו קדושה דבשני ענינים אלו דאיסורי ביאה ומאכלות אסורות קדשנו המקום והבדילנו מן האומות, ואי נאסרו יותר בגיותן נראה כאילו יש בהו קדושה חמורה].
- ד. וכדי לידע איזה עריות אסורין משום 'שמא יאמרו' צריכין לידע איזה עריות נאסרו לבני נח, וזה תלוי בסוגיא דסנהדרין (דף נז.) דנחלקו תנאי ואמוראי איזה עריות נאסרו לבני נח, וכפי דינן שם אז נאסרו בגירותן מדרבנן משום שמא יאמרו.
- ה. ולאור הנ"ל צ"ב מ"ט לא גזרו אש"א בגרים שלא יאמרו 'באנו מקדושה וכו'', וע"ז תירצו הראשונים דליכא איסור אשת אח לבני נח דלא אסרה תורה להם ערוה משום אישות, ואין להם אלא ערוה דשאר, אבל עריות משום אישות לית להו [חוץ מאשת אב לר"ע דהוי גזיה"כ מיוחדת]. והרמב"ן הביא ב' הוכחות לזה דליכא איסור עריות דאישות בעכו"ם, א] דהא יעקב נשא ב' אחיות, ב] ומהא דיהודה הותר בתמר כלתו, ופ"י הטעם משום דכתיב בעריות קיחה (דף צז.) ועכו"ם לית להו קיחה [והגרי"ז עה"ת ביאר הרמב"ן דאישות דבני נח אינו מענינא של עריות, וכערלות קודם שנצטוו על המילה דאינו חפצא דערלות].
- ו. הרשב"א דחה הראיה מתמר דהיתה מותרת לו ליהודה משום יבום, דקודם מתן תורה היה מותר גם בשאר קרובים.
- ז. בקובץ הערות (סי' ט', ז.) כתב דהראשונים פליגי בגדר היתר אש"א ליבום, דהרמב"ן ס"ל דלא הותר איסור ערוה אלא במקום מצות יבום, וקודם מת"ת דלא היה מצוה לא הותר, והרשב"א ס"ל דיבום מתיר איסור ערוה אפילו בלי המצוה [ואתי לשיטתיה בדף מא. דעצם הנפילה מתרת גם בלי המצוה], והמגיה על הריטב"א ביאר דהרשב"א ס"ל דכבר נצטוו על היבום.